

NOWOCZESNA POPULARYZACJA KRAJOZNAWSTWA

Każda działalność, która ma służyć społeczeństwu w sposób właściwy, musi być dostosowana do potrzeb i mentalności społeczeństwa, do współczesnego i nowoczesnego stylu życia. Również działalność krajoznawcza powinna spełniać te wymogi. Czy je spełnia i w jakim stopniu? Odpowiedź na to pytanie stanowi główny temat tej pracy.

Przy rozpatrywaniu tego zagadnienia można przyjąć następujące określenia dla pojęć współczesność i nowoczesność. **Współczesność** — oznacza to, co dzieje się na przestrzeni kilku ostatnich lat. **Nowoczesność** — to zespół zjawisk występujących współcześnie, a wynikających z postępu nauki i techniki.

Wszechstronny i dynamiczny postęp charakteryzujący dzisiejszy świat powoduje konieczność odpowiedniego przystosowania się ludzi do wymogów współczesnego życia, zmusza do lepszego i szybszego poznawania najważniejszych problemów współczesnego świata i własnego kraju.

Pośród licznych elementów współczesnej rzeczywistości, ważnych z punktu widzenia działalności krajoznawczej, do najważniejszych należą:

— szybki rozwój różnych dziedzin nauki i techniki, przyczyniający się do uprzemysłowienia kraju, rozwoju mechanizacji i urbanizacji i związanych z nimi przemian oblicza kraju — krajobrazu, przyro-

dy oraz wynikającej z nich potrzeby ochrony środowiska i zasobów przyrody;

— upowszechnianie wyższego standardu życia, upowszechnianie i podnoszenie poziomu oświaty i kultury (we wszystkich jej dziedzinach), ochrona dzieł kultury (w tym także pamiątek przeszłości), zainteresowanie człowiekiem i jego pracą;

— sięganie do dorobku przeszłości, pogłębianie patriotyzmu i uczczenie pamięci tych, którzy walczyli i zginęli za wolną Polskę i jej ustrój socjalistyczny, nawiązywanie kontaktów z obywatelami państw zaprzyjaźnionych i poznawanie tych państw.

Wymienione elementy współczesności wchodzą w zakres krajoznawstwa. Są one eksponowane przy zwiedzaniu różnego rodzaju obiektów i w czasie spotkań z ludźmi różnych zawodów, wyrażają się w podejmowaniu opieki społecznej nad przyrodą, zabytkami, kulturą ludową, miejscami pamięci narodowej. Przejawiają się również w pracach społecznie użytecznych oraz w aktywizacji i rozwijaniu miejscowości lub regionu, a także popularyzowaniu tych zagadnień w wydawnictwach, ekspozycjach, prelekcjach, seminariach itp.

Treść działalności krajoznawczej jest więc w pełni zbieżna ze współczesnością, w wyniku czego krajoznawstwo odgrywa bardzo ważną rolę kształtując wiedzę i światopogląd społeczeństwa.

Co charakteryzuje potencjalnego odbiorcę krajoznawstwa?

Przeobrażenia, jakie dokonały się w naszym kraju po II wojnie światowej, zmieniły i nadal zmieniają świadomość oraz cechy charakterologiczne współczesnego społeczeństwa. W wyniku tego już obecnie dają się zauważyć nowe kierunki zainteresowań, zamięłowań i potrzeb oraz nowe postawy określonych środowisk społecznych, np. młodzieży stanowiącej znaczną część społeczeństwa i ważny obiekt działalności krajoznawczej, robotników wykwalifikowanych i techników, ludności wiejskiej, pracowników umysłowych.

Na kształtowanie się postaw, zainteresowań, zamięłowań i potrzeb istotny wpływ wywierają bodźce zewnętrzne. Są one obecnie coraz liczniejsze i silniejsze i działają coraz powszechniej. Bodźce te wywołuje m. in. duża ilość różnorodnych imprez, audycji telewizyjnych, radiowych itp. Wszystko to, obok wrażeń wizualnych i słuchowych, dostarcza odbiorcy mnóstwa

informacji z różnych dziedzin, podanych w możliwie atrakcyjnej formie.

Kształtujące się pod wpływem wymienionych bodźców postawy, potrzeby i chęci społeczeństwa sprowadzają się — najogólniej rzecz ujmując — do zapotrzebowania na różnego rodzaju wiadomości i informacje, na imprezy masowe i turystykę jako formę wypełnienia wolnego czasu. Dominującą tendencją jest wybór form najbardziej atrakcyjnych, wybór treści o charakterze rozrywkowym, poszukiwanie bogatej i efektownej szaty ilustracyjnej, dźwiękowej itp. Cechą charakterystyczną jest zmienność zainteresowań oraz niechęć do podejmowania długotrwałych i trudniejszych obserwacji i prac, niechęć do wysiłku fizycznego, dążenie do wyboru nieuciążliwych warunków działania i obserwacji oraz do otrzymywania wyselekcjonowanych już informacji.

Motorem pasji krajoznawczej jest cie-

Gdańsk — Zbrojownia.

Fot. F. Kremser

kawość otaczającego świata i zapotrzebowanie na wiedzę, a więc na wiadomości o kraju i życiu społeczeństwa. Uprawianie krajoznawstwa dostarcza ponadto wielu emocji i korzyści osobistych. Należą do nich m. in. odkrywanie „nowego” i związane z tym przeżycia emocjonalne, przygody, kontakty z naturą, a także możliwość wykorzystania zdobytej wiedzy, wyczynku psychicznego itd.

Uprawianie krajoznawstwa jest wielokierunkowe, obejmuje przede wszystkim udział w imprezach turystycznych: wycieczkach, rajdach, zlotach itp. Imprezy te odbywają się głównie w czasie wolnym od pracy (święta, urlopy), a więc w czasie, kiedy człowiek najbardziej jest nastawiony na odbiór treści o charakterze rozrywkowym, przynoszących zadowolenie, zaspokajających zainteresowania. Z tego względu istotne jest, aby organizatorzy zapewnili możliwość wyboru imprez odpowiadających indywidualnym zainteresowaniom i potrzebom osób korzystających z różnych form turystyki. Zbyt wiele imprez oraz informacji stwarza jednak nadmiar możliwości i utrudnia właściwy wybór. Szybkie tempo życia, brak rozeznania, co jest bardziej wartościowe, rodzi niekorzystne konsekwencje, wybór pada bowiem na wartości najłatwiej dostępne. Stąd już krok tylko do łatwizny i pływaczny odbioru oraz przerzucania się z jednych zainteresowań do innych. Coraz częściej pojawiają się sygnały świadczące o tym, że społeczeństwo jest zmęczone oddziaływaniem zbyt licznych bodźców — środków i form przekazu oraz nadmiaru informacji. Obserwuje się nawet rodzaj stopienia zainteresowań i wrodzonej ciekawości. Coraz rzadziej występuje świadomy i w pełni trafny wybór możliwości zaspokojenia zamiłowań i zainteresowań.

W związku z tym dotarcie do społeczeństwa z działalnością mającą określone treści wychowawcze następuje z coraz większą trudnością. Działalność taka musi mieć szczególnie atrakcyjne treści, przede wszystkim zaś musi posługiwać się szcze-

gólnie interesującymi metodami, formami i środkami skłaniającymi do świadomego i aktywnego odbioru.

Jakie więc powinny być metody popularyzacji krajoznawstwa? Jak w sposób nowoczesny prowadzić działalność krajoznawczą wśród społeczeństwa naszego kraju?

Nowoczesność wymaga, aby każde działanie było w pełni świadome, zaplanowane i realizowane według wymogów naukowych. Działalność społeczna oparta na samym tylko wyczuciu i doświadczeniu jest dziś mało przydatna. Trzeba jednak stwierdzić, że nie wypracowano dotąd naukowych podstaw szerokiej działalności krajoznawczej. Dopiero w okresie przygotowań do Ogólnopolskiej Naraady Krajoznawczej sprawie tej poświęcono szczególnie wiele uwagi.

Aby oprzeć działalność krajoznawczą na nowoczesnym, naukowym wzorcu, trzeba sięgnąć głównie do dydaktyki, niektórych praw psychologii i teorii wychowania; przekazywanie bowiem treści krajoznawczych, ich popularyzacja, jest pewną swoistą postacią nauczania. Jeśli przeanalizujemy proces dydaktyczny — przekonamy się, że krajoznawstwo od samego początku charakteryzowała podobna technika działania.

W nowoczesnym modelu procesu dydaktycznego występuje — przekazujący (prelegent, przewodnik, działacz) i odbierający (uczestnik wycieczki, prelekcji itp.). Elementami (współczynnikami) oddziaływania są: cele, treść, zasady, metody, formy organizacyjne i środki pomocnicze. Elementy te, odpowiednio sterowane — a więc powiązane i współzależne — prowadzą do odpowiedniego efektu dydaktycznego. W modelu tym występuje sprzężenie zwrotne między przekazującym i odbierającym. Im doskonalsze jest oddziaływanie poszczególnych elementów, tym lepszy jest końcowy efekt procesu.

Rozpatrując zagadnienia nowoczesności w działalności krajoznawczej należy uwypuklić jego podstawowe zasady.

Spośród zasad tego modelu można wymienić: zasadę świadomego i aktywnego udziału odbiorcy treści krajoznawczych, zasadę programowania, systematyzowania oraz pogłębiania i utrwalania tych treści, zasadę pogłębienia, zasadę łączenia teorii z praktyką oraz zasadę korelacji i integracji. Zasady te stosowane są w procesie działalności krajoznawczej. Świadomy i aktywny udział uczestników imprez krajoznawczych w odbiorze treści krajoznawczych uzależniony jest od odpowiedniego przygotowania ich przez organizatorów — krajoznawców, pobudzenia procesów myślowych, wyraźnego ukierunkowania zainteresowań, powierzania określonych zadań itp.

Programowanie, systematyzowanie i pogłębianie treści następuje przez dokładne przygotowanie planów imprez, ułożenie wiadomości krajoznawczych w czasie i przestrzeni, w odpowiednich etapach, zastosowanie wielu różnorodnych form itp.

Utrwalanie wiadomości natomiast oznacza odpowiednią psychiczną koncentrację, zaangażowanie zmysłów, sporządzenie dokumentacji, notatek, rysunków, fotografii (również przezroczy), filmów, nagrań magnetofonowych, gromadzenie eksponatów itp.

Poglądowość jest typową cechą działalności krajoznawczej. Ujawnia się ona przy poznawaniu obiektów w terenie (autopsja) w kontaktach z ludnością, przy obserwowaniu działalności człowieka w środowisku (autentyczność) itp. Poglądowość może też występować w sposób pośredni (tzw. poglądowość obrazowa) przy oglądaniu ilustracji i eksponatów, słuchaniu nagrań magnetofonowych itp.

Teoria z praktyką łączona jest w czasie obserwacji środowiska lub obiektu i równoczesnego, naukowego ich wyjaśniania lub przez naoczne sprawdzanie teorii naukowych na przykładach praktycznych w terenie.

Korelacja i integracja w krajoznawstwie ma miejsce przy poznawaniu i wiązaniu poszczególnych elementów treści krajoznawczej oraz w wykorzystywaniu

uzyskanych wiadomości i doświadczeń, przy poznawaniu coraz to innych regionów kraju i świata, a także przy tworzeniu opracowań całościowych (np. monografii).

Analizując dalej proces dydaktyczny rozpatrzmy stosowane metody. Dydaktyka wyróżnia pogadankę, pokaz, pracę w terenie; dużą wagę przywiązuje się ostatnio do metody problemowej. Krajoznawstwo chętnie posługuje się pogadanką, realizuje również różnego rodzaju pokazy. Działalność krajoznawcza polega m. in. na wykonywaniu różnych prac w terenie, np. przeprowadzanie inwentaryzacji, lub podejmowaniu prac społecznie użytecznych, np. opieka nad przyrodą, pamiątkami przeszłości itp.

Jeśli przypatrzymy się z kolei formom, stwierdzimy, że w działalności krajoznawczej stosuje się także formy znane w dydaktyce: zespołowe, grupowe oraz indywidualne, stwarzające możliwość różnorodnego oddziaływania i organizowania prac.

Formy działania wiążą się ze środkami pomocniczymi. W działalności krajoznawczej — zgodnie z zasadami nowoczesnej dydaktyki — stosujemy liczne i różnorodne środki: aparat fotograficzny, film, magnetofon itp.

Nowoczesna popularyzacja krajoznawstwa uzależniona jest właśnie od stosowania odpowiednich form i środków; one stwarzają największą możliwość i potrzebę wykorzystania postępu. W działalności krajoznawczej możemy przekazywać zarówno treść nową (współczesną), jak i dawną (historyczną), ale sposób, w jaki to czynimy, a więc formy i środki, muszą być nowoczesne, tylko wówczas bowiem działalność krajoznawcza może przynieść pożądane rezultaty.

Podstawową, najbardziej popularną formą działalności krajoznawczej są imprezy terenowe: zbiorowe wycieczki (autokarowe, piesze, rowerowe, wodne), rajdy, zloty itp. Imprezy te stwarzają możliwość (i konieczność) odpowiedniego zaprogramowania

mowania treści i dobrania środków oraz stworzenia bodźców oddziałujących na ich uczestników. Wycieczki indywidualne nie stwarzają w zasadzie tych możliwości, przyczyniają się one jednak do rozwijania osobistych zainteresowań uczestników, do pogłębienia zamiłowań, które mogą stać się istotnym czynnikiem popularyzacji krajoznawstwa.

Wycieczki oraz inne imprezy turystyczne oddziałują na świadomość człowieka przede wszystkim przez autopsję, bezpośrednie zetknięcie się z autentyzmem, obcowanie z rzeczywistością. Najlepsze warunki stwarzają wycieczki indywidualne, w czasie których łatwiejszy jest kontakt z otoczeniem.

Organizatorzy imprez turystycznych powinni dążyć do zapewnienia uczestnikom różnych form poznawania rzeczywistości. Poza obserwacją obiektów i zjawisk, procesów produkcji itp. należy organizować spotkania z ludźmi różnych zawodów, słuchać ich wypowiedzi, dyskutować z nimi, poznawać efekty ich działalności. Można też czasem zastosować środki pomocnicze, np. magnetofon dla odtworzenia jakichś wypowiedzi, recytacji, muzyki itd., ilustracje — w celu ukazania przeszłości, lornetkę — do obserwowania dalekich obiektów.

Istotną rolę w procesie właściwego przekazywania i odbioru treści krajoznawczej spełnia komentarz. Powinien on być zwięzły, uwypuklający najważniejsze elementy treści i skłaniający do wniosków. Aby zapewnić większej grupie osób dobrą słyszalność komentarza, należy posługiwać się mikrofonem i urządzeniem służącym do nagłaśniania.

Swoistą formą popularyzacji określonych dziedzin krajoznawstwa są wycieczki tematyczne, polegające np. na zwiedzaniu wybranych obiektów budownictwa charakteryzujących się tym samym stylem, zabytków sztuki, przyrody, gospodarki itp.

Najefektowniejszą współcześnie formą szerokiej popularyzacji krajoznawstwa są niewątpliwie imprezy uwzględniające ele-

menty widowiskowe. Są one atrakcyjne, wszechstronnie angażujące i oddziałujące na widzów. Program tych imprez powinien uwzględniać różnorodne zainteresowania i zamiłowania ich uczestników. Program taki powinien uwzględniać (poza zwiedzaniem) gry ruchowe i terenowe, quizy o treści krajoznawczej, gawędy, projekcje filmów, występy zespołów ludowych, pokazy, spotkania z interesującymi ludźmi, kiermasze itp. Ciekawą imprezą tego typu są np. *Dymarki świętokrzyskie*; zbyt duża liczba uczestników tej imprezy utrudnia jednak właściwą popularyzację treści krajoznawczej. Imprezy te wymagają dokładnego przygotowania programu, zaangażowania dużej liczby organizatorów, zapewnienia odpowiedniej bazy itd.

Biorąc pod uwagę charakter tych imprez celowe jest zachęcanie ich uczestników do wykonywania zdjęć fotograficznych, filmowych, nagrań magnetofonowych, zakupu widokówek i pamiątek regionalnych, folderów, wydawnictw, co przyczynia się do utrwalania treści krajoznawczych.

Szerokie możliwości nowoczesnej popularyzacji krajoznawstwa posiadają środki masowego przekazu: prasa, radio, telewizja, kino, wydawnictwa, plakaty itp. Niektóre spośród nich mogą przybliżyć odbiorcom treść krajoznawczą, ukazać jej szczegóły i wzbogacać ją w dowolny sposób, co nie jest możliwe w trakcie przeprowadzania imprez w terenie. Oczywiście, odbierających treści charakteryzować może postawa bierna lub czynna; możliwy jest również wybór przypadkowy lub świadomy. Potencjalni odbiorcy są jednak bardzo liczni, szczególnie odbiorcy telewizji. Niestety, środki masowego przekazu wykorzystywane są w sposób niedostateczny do popularyzacji krajoznawstwa.

W wydawnictwach o treści krajoznawczej przeważa tradycyjna forma i szata graficzna oraz identyczny układ i ujęcie treści. Brak jest przewodników i popularnych monografii ciekawie napisanych, o interesującym układzie, uzupełnionych

odpowiednią grafiką. Bardzo potrzebne są małe, ilustrowane wydawnictwa typu pamiętkowego lub typu kieszonkowego.

Istnieje potrzeba udostępniania łam czasopism i prasy dla publikacji zawierających treści krajoznawcze. Celowe byłoby również wydawanie nowoczesnego w treści i formie — czasopisma, magazynu krajoznawczego.

Bardzo szeroki zasięg, a zatem i możliwość przekazywania treści krajoznawczych, ma radio. Wprawdzie bodźce powstające pod wpływem odbioru audycji radiowych są stosunkowo ograniczone, ale rola informacyjno-propagandowa radia (niektórych, zwłaszcza stałych punktów programowych) jest znaczna. Wymienić tu należy takie audycje jak: *Błękitna sztafeta*, *Popołudnie z młodością* itd. Należy jednak zapewnić odpowiedni tematycznie i dydaktycznie program.

Wielką rolę w popularyzacji krajoznawstwa może odegrać telewizja. Jest to coraz bardziej popularny i powszechniej stosowany środek masowego przekazu. Wykorzystując telewizję można przekazywać odpowiednie treści krajoznawcze w sposób sugestywny i efektowny, przy współudziale znakomitych realizatorów. Dotychczas znajdujemy w audycjach telewizyjnych przypadkowe raczej wstawki o treści krajoznawczej w postaci krótkich, poprawnych filmów dokumentalnych, prelekcji z dziedziny sztuki, reportaży historycznych, folklorystycznych, społeczno-gospodarczych itp., które często odznaczają się doskonałą, nowoczesną formą realizacji, świetnym oddziaływaniem. Niemniej jednak celowe byłoby utworzenie w telewizji stałego programu krajoznawczego. Pewną rolę informacyjno-propagandową mogą również spełniać plansze pokazywane między poszczególnymi odcinkami programu, coś w rodzaju „kącików krajoznawczych”, z ilustracjami obiektów i krótkimi podpisami.

Powszechnym środkiem przekazu jest film. Tematyka krajoznawcza prezentowana jest przez filmy oświatowe i reportażowe. Zbyt mało mamy jeszcze filmów

ukazujących walory naszego kraju, a przynajmniej rzadko widzi się je na ekranach kinowych w charakterze dodatków. W zasobnej filmotece Centrali Filmów Oświatowych „Filmos”, której odbiorcą są szkoły, świetlice, domy kultury itp., znajduje się niestety większość pozycji o słabym poziomie technicznym oraz kopii bardzo wyeksploatowanych. Dążąc do właściwego popularyzowania krajoznawstwa przez film warto zastanowić się nad uruchomieniem specjalnego działu produkcji filmów kolorowych, o nowoczesnych środkach wyrazu i atrakcyjnej formie. Potencjalne możliwości w dziedzinie propagowania krajoznawstwa posiada również filmowa działalność amatorska.

Ważną dziedziną popularyzacji krajoznawstwa jest fotografia. Fotogramy stanowią znakomite tworzywo, z którego — w sposób nowoczesny — można komponować ekspozycje ukazujące różne działy krajoznawstwa. Kopie fotograficzne i przezrocza są niezbędnym uzupełnieniem słowa mówionego w nowoczesnym systemie przekazu i odbioru treści krajoznawczej.

Istotną rolę w działalności krajoznawczej spełniają muzea regionalne oraz izby pamięci narodowej, które coraz częściej stają się celem licznych wycieczek. Mogą one spełniać poważną rolę w popularyzacji krajoznawstwa. Obiekty te — zwłaszcza mniejsze — operują na ogół tradycyjnym, szablonowym układem ekspozycji. Z reguły brak jest pomocniczych środków przekazu, jak przezrocza, filmy, nagrania na taśmie, elementy świetlne itd., które niezbędne są do uatrakcyjnienia ekspozycji i zwiększenia zainteresowania osób zwiedzających.

Spośród ekspozycji dużą rolę mogą pełnić izby pamiętek i punkty muzealne poświęcone sławnym ludziom, wydarzeniom historycznym lub specjalistycznym zagadnieniom regionu. Tego rodzaju obiekty zblizają rzeczywistość, odtwarzają je za pomocą autentycznych eksponatów lub ich modeli. Należy jednak położyć większy nacisk na ciekawszą formę ekspozycji,

tak aby ukazywała ona rzeczy najbardziej charakterystyczne dla danego regionu w sposób przejrzysty i lapidarny. I w tym wypadku należy wzmocnić wrażenia środkami audiowizualnymi. Ważne jest również odpowiednie umieszczenie oświetlenia, wyróżniającego zasadnicze treści ekspozycji.

Więcej uwagi należy poświęcić organizowaniu małych wystaw lub tzw. kącików krajoznawczych w klubach, domach kultury, świetlicach, zakładach pracy, szkołach oraz na dworcach kolejowych i autobusowych, w lokalach urzędów pocztowych itd. Od tego rodzaju ekspozycji należy wymagać ciekawego plastycznie rozwiązania oraz trafnego ujęcia treści. Może to być np. połączenie plasz i ekspozatów ze zmiennymi światłami, a nawet z sygnałem dźwiękowym, ewentualnie krótką regionalną melodią.

Zbliżonym, aczkolwiek znacznie szerszym zagadnieniem, jest sprawa tzw. wystroju krajoznawczego schronisk oraz lokali organizacji i biur turystycznych. Powinien on stanowić wzorzec propagandy krajoznawstwa. W tej dziedzinie jest jeszcze bardzo dużo do zrobienia.

Narastający ruch turystyczny stwarza konieczność ustawiania tablic informacyjno-propagandowych o treści krajoznawczej i turystycznej, przyczyniających się do popularyzacji krajoznawstwa. Tablice tego typu są zlokalizowane w uczęszczanych punktach: na dworcach, w pobliżu schronisk, parkingów itp.; mają one za zadanie informować o istnieniu różnych obiektów krajoznawczych, ich lokalizacji, charakterze i możliwościach zwiedzania. Inne tablice są związane z określonymi obiektami, np. z budowlami zabytkowymi, pomnikami przyrody, rezerwatami, nazwami ulic itp.

Liczba tablic informacyjno-propagandowych jest obecnie za mała. Zwiększając ją należy zapewnić stałą ich konserwację i aktualizację oraz oświetlenie. Niektóre z tablic (np. w pobliżu obiektów strzeżonych) można by zaopatrzyć w aparaturę foniczną z nagraniem odpowiednich in-

formacji. Interesujące są tablice zwane *świadkami*, obrazujące w ilustracji i opisie dawny stan obiektu (przed jego przebudową lub zniszczeniem). Inicjatywę ustawienia pierwszej takiej trwałej tablicy podjęło Koło Przewodników Warszawskich.

Powszechnie praktykowaną formą popularyzacji krajoznawstwa są prelekcje. Wprawdzie pogadanki i odczyty nie spełniają już tej roli agitacyjnej, jaką spełniały przed laty, ale wciąż jeszcze — zwłaszcza w środowiskach wiejskich i małomiasteczkowych — cieszą się zainteresowaniem. Aby prelekcja dobrze spełniała swoje popularyzatorskie zadania, musi odpowiadać wymogom współczesnej dydaktyki i być wsparta środkami audiowizualnymi (przeźrocza, film, nagrania na taśmie), wiernie odtwarzającymi przedstawiane autentyki.

Prelekcje o treści krajoznawczej należy rozwijać w klubach Ruchu, w szkołach, domach kultury, świetlicach, na obozach młodzieżowych oraz na imprezach turystycznych. Jako szczególny przykład warto przytoczyć akcję dr Krzysztofa Dąbrowskiego z Warszawy, który w środowisku młodzieży robotniczej Konina wy-

Krajoznawcza tablica informacyjna PTTK w Krośnie.

Fot. F. Kremser

głaszał interesujące gawędy o tematyce archeologiczno-historycznej (z uwzględnieniem współczesności). Budziły one żywe zainteresowanie i przyczyniły się do rozwinięcia zamiłowań krajoznawczych młodzieży.

Nowoczesną formą popularyzacji wiedzy i budzenia aktywności społecznej (m. in. w dziedzinie krajoznawstwa) są różnego rodzaju konkursy i turnieje. Zawierają one momenty emocjonalne, aktywizują uczestników, skłaniają do pogłębienia wiadomości i podejmowania różnych prac. Turnieje i konkursy oddziałują na środowiska, z których pochodzą uczestnicy i widownie.

Niektóre z konkursów mają zasięg ogólnopolski, np. *Przez X wieków Polski* lub *Szlakami Polski Ludowej*. Wzięło w nich udział wiele milionów uczestników ze wszystkich środowisk społecznych. Konkursy te spełniły wielokierunkowe zadania w zakresie krajoznawstwa. Dużą ilość młodzieży gromadzą corocznie turnieje krajoznawcze organizowane przez redakcję miesięcznika „Poznaj swój kraj” i kuratoria okręgów szkolnych. Ponadto odbywa się wiele podobnych imprez regionalnych urządzanych przez różne organizacje społeczne. W zakresie znajomości przyrody i zasad jej ochrony ciekawe konkursy organizuje Liga Ochrony Przyrody.

Decydującą rolę we właściwej i efektywnej popularyzacji krajoznawstwa odgrywa kadra działaczy (przewodników, przodowników, prelegentów itd.), sprzęt

audiowizualny oraz dokumentacja informacyjna.

Zadaniem działaczy jest programowanie i organizowanie działalności krajoznawczej. Zwiększające się wymagania społeczeństwa oraz wynikająca stąd odpowiedzialność sprawiają, że w działalności naszej nie wystarcza już amatorstwo. Obecnie istnieje pilna potrzeba szkolenia i doszkalania aktywu krajoznawczego w zakresie znajomości procesu dydaktycznego i zjawisk psychologicznych i socjologicznych, umiejętności posługiwania się sprzętem audiowizualnym oraz organizowania różnych form działalności krajoznawczej. Potrzebna jest również stała, szeroka praktyka związana jednak z koniecznością poświęcania znacznej ilości czasu na pracę krajoznawczą. Wobec stałego rozwoju wiedzy i techniki wymogi te będą stale wzrastały.

W celu zapewnienia możliwości systematycznego doskonalenia pracy działaczy krajoznawczych w dziedzinie popularyzacji krajoznawstwa niezbędne jest stworzenie odpowiedniej bazy technicznej. W bazie tej powinien znajdować się pomocniczy sprzęt audiowizualny: epidiaskopy, projektory, magnetofony itp. oraz niezbędna dokumentacja krajoznawcza. Bazę powinny stanowić pracownie krajoznawcze przy okręgach PTTK, posiadające odpowiednie lokale, urządzenia i wykwalifikowaną obsadę personalną. Sprawa ta, w świetle potrzeby unowocześnienia i większej popularyzacji krajoznawstwa, jest bardzo pilna.